

Til minde om Kjeld Kristensen – og særlig om hans betydning for dansk sociolingvistik tidligste periode

Af FRANS GREGERSEN, TORE KRISTIANSEN og MALENE MONKA¹

Den 3. marts 2025 døde sprogforskeren Kjeld Kristensen. Kristensen satte sig dybe spor ikke mindst inden for sociodialektologi og sociolingvistik, og vi mindes derfor hans indsats i denne artikel – med særligt fokus på hans betydning for dansk sociolingvistik tidligste periode, inklusive nogle af de kritiske diskussioner hans forskning foranledigede, især spørgsmålet om definitionen og afgrænsningen af sociolingvistikens forskningsobjekt. At Kristensen også var en fremtrædende leksikograf, hverken kan eller skal skjules, men her vil vi koncentrere os om hans indsats inden for udforskningen af Danske Talesprog.

1. Kjeld Kristensens biografi og karriere

Kjeld Kristensen (herefter KK) blev født 15.5. 1943 i Skive. KK sang i Skives drengekor og har skrevet nogle smittende veloplagede erindringer herfra i Skive-bogen (Kristensen 2015). Han fortsatte med at synge i kor hele livet (personlig meddelelse fra Lars Brink; personlig meddelelse fra Annette Kristensen via Liisa Deth Theilgaard²).

For at blive student var det nødvendigt at vælge mellem Viborg katedralskole (som kunne tilbyde kostskole) og Struer statsgymnasium; der var ikke noget gymnasium i Skive på dette tidspunkt. KK blev student (matematiker) fra Struer statsgymnasium i 1962. I *Årsskrift for Struer statsgymnasium 1963* er han opført med næstbedste gennemsnit i sin klasse, hvor der var 22 klassekammerater, og han fik da også en flidspræmie ved juleafslutningen i 3. g. Som det også fremgår af års-

¹ Vi har under skrivningen af disse mindeord fået generøs hjælp og bidrag i mail-korrespondance med: Hans Basbøll, Lars Brink, Lise Horneman Hansen, Björn Melander, Inge Lise Pedersen, Liisa Deth Theilgaard, Mats Thelander og Lars Trap-Jensen. Vi er dem alle stor tak skyldig; de skal dog ikke regnes for skyldige i nogen af de fejl der måtte være tilbage.

² Ifølge hustruen Annette sang KK i følgende kor: Københavns Bachkor, Uppsala Akademiska Kammarkör, Koncertforeningens Kor og Søborg Motetkor. Det er en imponerende række.

skriftet indeholdt danskfaget dengang både norsk og svensk; man læste et pænt udvalg af svenske tekster fra romantik til samtid. KK havde således fra skolen fået et beredskab til det senere nordiske samarbejde, især det svenske (se afsnit 3). Der var i øvrigt en del elever fra Vinderup på skolen, så denne sociolingvistisk interessante lokalitet var ham bekendt allerede fra gymnasietiden.

KK studerede på Danmarks Ingeniørakademi i årene 1962–66 og blev dimitteret herfra som kemiingeniør. Ifølge Lars Trap-Jensen, som godhedsfuldt har stillet en række biografiske oplysninger til rådighed for os, aftjente KK sin værnepligt i Søværnet (Søartilleriets Eksplosivstofsektion) 1966–68. Færdig med både studierne og værnepligten kunne han have valgt at fortsætte som ingeniør. Fra 1969 til 1974 studerede han imidlertid videre på Københavns Universitet hvor han blev cand.phil. i dansk i 1974. Specialet var Vinderup-undersøgelsen (se nedenfor afsnit 2), publiceret i let ændret form i *Dialektstudier* 4(1/1) 1977.

Det fremgår af bogen om Institut for Dansk Dialektforskning at han var ansat på IDD 1977–79 (Gudixsen m.fl. 2009: 319). Det var hans kandidatstipendieperiode. Men han er faktisk med på et gruppebillede af de ansatte på IDD fra 1975 som ”undervisningsassistent mm”. Og i en note i Basbøll & Kristensen (1975: 265) præsenteres han som underviser på ’Institute of Scandinavian Studies’, hvilket må være Institut for Nordisk filologi. Lars Trap-Jensen oplyser at KK var undervisningsassistent i fonetik 1974–75. At han fra starten var interesseret i en forskerkarriere, viser hans samarbejde med Hans Basbøll. De mødte nemlig hinanden på et forskerkursus i datamatisk lingvistik i 1974 (Basbøll & Kristensen 1977: 13).

Stipendieprojektet handlede om de kvantitative blandingsprogsstudier af Vinderupdataene, publiceret i *Dialektstudier* 4(1/2) (Kristensen 1979a). Hertil slutter sig artiklen sammen med Stig Örjan Ohlsson (Kristensen & Ohlsson 1980) hvor metoden videreudvikles og anvendes på skånske data. I Københavns Universitets Årbog 1977 (s. 227) er KKs projekter omtalt med hans egne ord:

En undersøgelse af vestjysk blandingsprog er indledt med det formål at nå frem til en karakteristik af blandingsprogets varierende dialekt-, henh. rigsmålspræg; der er udarbejdet regler for tekstsegmentering i morfer og rubricering af morferne, og der foreligger edb-programmer beregnede til automatisk analyse af de således præparerede tekster; 14 optagelser fra Vinderup er aflæst og præpareret, et mindretal af dem indkodet i datamaten og dernæst databehandlet. Samarbejdet med professor Hans Basbøll om computergenerering af lydskrevet dansk ved hjælp af en generativ fonologi for dansk rigsmål, er fortsat. Bestræbelserne har koncentreret sig om automatisk indførsel og generering af tryk på basis af en (quasi-)ortografisk notation indeholdende grammatiske

grænser. I forbindelse med et af instituttet pålagt arbejde, nemlig gennemlæsning (særlig m.h.t. regionalsproglige former) ved Dansk Udtaleordbog, er der foretaget en undersøgelse af stødforholdene i jysk i substantivering af præfigerede og sammensatte verber. En afhandling om undersøgelsens forløb og resultater foreligger i manuskript [senere publiceret som Kristensen 1979b]. (Kjeld Kristensen)

Alle disse projekter omtales nærmere nedenfor.

Lars Brink var i disse år stipendiat på IDD hvor han arbejdede ihærdigt på det der senere blev til *Den Store Danske Udtaleordbog* (Brink m.fl. 1991). KK knyttede sig allerede i studietiden til den gruppe der samledes om Jørn Lund og Lars Brink, og som også omfattede Steffen Heger og Jens Normann Jørgensen (Brink oplyser at KK gik til Brink og Lunds undervisning).

Den sidste afhandling fra KKs stipendieperiode handler om situationsafhængig sprogbrug (Kristensen 1980). Den nævnes til sidst i KKs bidrag til Københavns Universitets Årbog 1978:

Af sprogbrugs- og sprogpædagogiske undersøgelser foreligger en analyse af blandings-sprogtekster fra en vestjysk stationsby med omegn; 14 båndoptagelser er aflæst og analyseret på morfemplan, hvorefter analyseresultaterne er databehandlede. En afhandling om undersøgelsens forløb og resultater foreligger i manuskript. Desuden er der fra samme lokalitet indsamlet båndoptagelser med 24 elever i 8. klasse, hver elev optræder i to situationer; interview og gruppediskussion; det er formålet med analysen af de her ved fremkomne tekster at undersøge sprogbrugens afhængighed af samtalsituationen. (Kjeld Kristensen)

Afhandlingen analyseres nedenfor i afsnit 2.

KK fik med den attraktive fagkombination dansk og kemi hurtigt ansættelse som gymnasielærer på Rungsted Statsskole. Vi finder ham første gang her 1976.³ Han var ansat på skolen fra 1976 til 1991,⁴ idet han dog havde orlov i flere perioder, først for at være kandidatstipendiat på IDD 1977–79, dernæst mens han var dansk lektor i Uppsala 1981–84. Tredje gang han havde orlov, var da han blev (delvis) frikøbt af initiativet *Dansk talesprog i dets variationer* 1986–89 for sammen med Jens Normann Jørgensen at udføre undersøgelsen *Moderne Sjællandsk*. Den er af-rapporteret i Jørgensen & Kristensen (1994). Der var planlagt et andet bind som imidlertid aldrig blev til noget (se afsnit 4 nedenfor).

³ *Rungsted statsskole 1975-76*, udgivet december 1976 ved indvielsen af de nye bygninger, digitaliseret på webstedet *Danskernes historie*, s. 16.

⁴ *Rungsted Statsskole 1990* (med billede), lærer i dansk og kemi s. 28.

Årene som dansk lektor i Uppsala (1981–84) var en betydelig formativ periode i KKs videnskabelige liv – som faldt sammen med en særdeles ekspansiv periode i den svenske sociolingvistikks historie. KK havde allerede i afhandlingen om blandingssprog fra stipendieperioden henvist til bl.a. ”forskningsassistent Mats Thelander” som han takker for hjælp (Kristensen 1979a: 161), og han havde været på besøg i Uppsala i slutningen af 70’erne (Gregersen 2023, note 5). I afhandlingen om situationsafhængig sprogbrug fra 1980 henviser KK til Kent Larssons skrift i FUMS-serien (Larsson 1977).⁵ Nu blev han selv en vigtig del af FUMS. Mats Thelander fortæller:

Kjeld Kristensen var, som jag minns honom, dels en kreativ, omsorgsfull och mångkunnig språkforskare, dels en lågmäld, anspråkslös och allmänt sympatisk person. I mångt och mycket löpte Kjelds och mitt liv i parallella spår. Kjeld var ett par år äldre och han var en större fotbollsfantast och en bättre körsångare. Men våra forskningsintressen överlappade starkt eftersom vi båda var fascinerade av variationen mellan dialekt och standard och båda upptagna av kvantitativa analysmetoder och jakten på system och mönster. Nästan samtidigt, men fortfarande oberoende av varandra, genomförde vi rätt omfattande fältarbeten under åren 1973–74. Kjeld gjorde sin undersökning i danska Vinderup på västra Jylland, jag gjorde min i svenska Burträsk i norra Västerbotten.

Samarbejdet mellem Mats Thelander og KK førte bl.a. til en ambitiøs artikel som analyseres i afsnit 3 nedenfor.

KK var i Uppsala ansat som dansk lektor, og der var dengang et fast dansk kursus på første del. En af KKs elever, Björn Melander (nu professor i svensk sprog ved Uppsala universitet), mindes:

Min kontakt med Kjeld Kristensen består främst av att jag hade förmånen att ha honom som lärare på en grundläggande kurs i danska, vilken ingick i det första årets studier i nordiska språk för min del. Jag minns Kjeld som en lågmäلت vänlig lärare. Han hade också en rätt seriös framtoning; det var inte flams och trams på Kjelds lektioner. Bäst kommer jag nog ihåg när han utredde de danska räkneorden för oss och förklarade att *halvtreds* skulle förstås som att man var halvvägs till det tredje tjoget. En av mina kurskamrater kommenterade då ”Aha, det är som med klockan, när den är halv tre är man halvvägs mellan två och tre”. Kjeld lyste upp på ett sätt som han vanligen inte gjorde och utbrast ”Ja, nemlig, præcis!” Det var även för mig en aha-upplevelse, och jag har

⁵ FUMS står for: Forskningskommittén i Uppsala för modern svenska. Se mere om FUMS i Gregersen (2023).

då och då försvarat det danska räknesystemet mot anklagelser för att vara absurt med just detta exempel som argument.

Det svenske blev siddende hos KK, og han afsluttede sin karriere som leksikograf med som ledende redaktør at udgive en stor svensk–dansk ordbog (Kristensen, Bojsen & Folkmann 2010), den største og bedste på markedet. Adjektiver som *lavmælt* og *venlig* vil man i øvrigt genfinde nedenfor i vores forsøg på at give en afsluttende personkarakteristik.

Fra 1993 indgik KK – også her som ledende redaktør – i den gruppe der under ledelse af Ole Norling, Iver Kjær og Ebba Hjorth udarbejdede *Den Danske Ordbog*. En af KKs efterfølgere i Uppsala, Lise Horneman Hansen, mindes:

Jeg var studentermedhjælper på DDO da Kjeld arbejdede der, og han bidrog i høj grad til et godt arbejdsmiljø. På DDO var der en inkluderende og dynamisk stemning, og det var altid rart at møde op. Det føltes trygt med Kjeld. Jeg kan huske at Kjeld tog imod forskellige digitale tekster jeg havde med, ungdomsdigte og lignende, til ordbogens korpus, og vi lavede sjov med at eksempler fra teksterne kunne komme med i ordbogen. Det er mærkeligt at jeg senere skulle blive hans efterfølger her i Uppsala og de første år brugte jeg også den lærebog han havde skrevet under medvirken af Lars Brink som samtidig var dansk lektor i Stockholm: *Dansk for svenskere*. [Kristensen 1986]

KK var seniorredaktør på Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (DSL) indtil 2010. For KKs indsats inden for leksikografien henvises til nekrologen i LEDA-Nyt 80 (Trap-Jensen 2025). KK fortsatte på DSL som konsulent til sin død.

2. Vinderup-studierne (1973–79 og 2018)

KKs første sociolingvistiske undersøgelse foregik i Vinderup – en stationsby hvis sprogbrug tidligere var behandlet af Inger Ejskjær i artiklen 'Regionalsprog og lokalt vestjysk regionaldansk' (Ejkskær 1964). I artiklen beskriver Ejkskær sprogbru- gen i byen og peger på hvordan der er flere sproglige lag, ikke bare dialekt og rigs- mål, men også "det sprog, som vi, der talte det, følte som rigsdansk" (s. 41f.). Det vigtige her er det sidste verbum – *følte*.

Hvor Ejkskærs undersøgelse er baseret på introspektion, gik KK anderledes til værks. I juli og august 1973 lavede han interview på 6–10 minutter med 119 infor- manter. Enkelte indvilgede i at deltage i et interview på hhv. dialekt og rigsdansk, så der foreligger 133 optagelser i alt. Informanterne var, som KK selv, født på eg- nen, de var mellem 20 og 75 år, af begge køn og fra forskellige socialgrupper. Deres

sprogbrug er beskrevet i 'Variationen i vestjysk stationsbymål. En kvantitativ sociolingvistisk dialektundersøgelse i Vinderup, Ringkøbing Amt' (Kristensen 1977) og i 'Kvantitative blandingsprogsstudier' (Kristensen 1979a).

Formålet med den første artikel er "at opnå en grundig og pålidelig sproglig karakteristik af variationen (fortrinsvis i den lydlige dimension) i sprogbrugen hos medlemmer af sprogsamfundet i Vinderup", og "at bestemme sammenhængen mellem sprogbrugen og sprogbrugerens karakteristika, fx køn, alder og socialgruppetilhørsforhold samt at finde et mønster, evt. isolere og beskrive nogle trin, i sprogbrugerens overgange fra dialekt hos nogle sprogbrugere til rigsmål hos andre" (1977: 30). Afhængig af hvordan man kategoriserer Andreasen et al. (1972), er der (se sektion 5 nedenfor) tale om den første sociolingvistiske dialektundersøgelse i Danmark, og metoden er kvantitative trækanalyser af 15 variabler.

De overordnede resultater af undersøgelsen er at kvinderne bruger færre dialekttræk end mændene, og at informanter fra Vinderup by taler mindre dialektalt end informanter fra omegnen. KK finder også en vis sammenhæng mellem alder og socialklasse idet yngre og informanter fra de højere socialgrupper taler mindst dialekt (1977: 99). På grundlag af en ren lingvistisk inddeling skelner KK mellem seks sprogtrin: 1. dialekt, 2. dialektnært, 3. blandingsprog I, 4. blandingsprog II, 5. blandingsprog III og 6. rigsmålnært sprog. KK konkluderer desuden at det kun er to af de informanter der deltog i to interview på hhv. (intenderet) dialekt og rigsdansk, der producerer klart adskillelige koder.

I 'kvantitative blandingsprogsstudier' (1979a) tager KK afsæt i samme datasæt og undersøger sprogbrugen hos 14 informanter der taler det KK kalder "blandingsprog". Blandingsprog defineres som sprogbrug med stor inter-individuel variation, således "at det dialektale islæt ikke blot er nogenlunde ens fra person til person blandt det mindretal der taler blandingsprog" (s. 165). De tre niveauer af blandingsprog han finder i den første undersøgelse, karakteriserer KK i 1979 som "noget vilkårligt", men han ønsker at undersøge om der er tale om homogenitet i blandingsprogene idet en sådan "må være blandt kriterierne for at en sprogform kan kaldes en kode" (s. 166). Ved hjælp af en morf-baseret homogenitetsanalyse (dvs. en analyse der tager udgangspunkt i en opdeling af ordet i stamme og grammatiske størrelser, begge kaldet morfer) undersøger KK desuden om konteksten er styrende for informanternes sprogvvalg. Resultatet af analysen er at selvom de 14 informanter taler forskelligt, så følger de i vid udstrækning nogle regler for brug og ikke-brug af dialekt der viser en vis homogenitet og regelbundethed. Det viser at blandingsprogene er andet end ren ad hoc-sprogbrug. Undersøgelsen viser også at emnevalg i almindelighed ikke styrer sprogbrugen og fører til kodeskift; til gengæld peger den

på at formalitetsgrad mellem informant og interviewer har en vis indflydelse på informanternes sprogbrug.

KK arbejder videre med kodeskift i 'Situationsafhængig sprogbrug hos vestjyske skoleelever' (Kristensen 1980). Informanterne blev optaget da de gik i 8. klasse på Vinderup Realskole i 1978. Fordi den første undersøgelse viste at der var forskel på sprogbrugen i Vinderup og omegnen, var informanterne i den næste undersøgelse fordelt sådan at 12 elever havde gået hele deres skolegang i Vinderup, og 12 elever havde gået de første syv år i skole i landsbyen Herrup 15 kilometer uden for Vinderup. For at undersøge mulige kodeskift blev informanterne optaget i et tilstræbt formelt interview på 7–8 minutter med KK som interviewer og en tilstræbt uformel gruppesamtale hvor eleverne internt diskuterer kønsrollemønstre. I undersøgelsen indgår syv vestjyske dialekttræk. Der er relativt få skift mellem de to situationer. Dataindsamlingens metode er uden tvivl inspireret af Blom & Gumperz' (1972) studie i Hemnesberget. Metoden blev videreudviklet i projektet om *Moderne sjællandsk* (som behandles nedenfor i afsnit 4), men er hele tiden karakteristisk ved at feltarbejderens opgave bliver at fremkalde formelt sprog mens gruppesamtalerne er planlagt som fremkaldende uformelt sprog. Dermed adskiller metoden sig afgørende fra det sociolingvistiske interview som Labov udviklede, hvor variationen mellem det formelle og uformelle foregår inden for samme situation (Labov 1984; se Gregersen 2009).

Overordnet set bruger landeleverne fra Herrup flere dialekttræk end byeleverne fra Vinderup, og drengene flere end pigerne. Der er kun én af eleverne – en af pigerne – der skifter mellem *a* og *jeg* i de to situationer (Kristensen 1980: 114f.). Hendes brug af *a* i gruppesamtalen er imidlertid ikke nok til at påvirke det overordnede kønsrollemønster (at pigerne bruger færre dialektformer end drengene).

Næsten 40 år senere fik KK lejlighed til at vende tilbage til sine Vinderupdata. I 2005–2006 gennemførte LANCHART-centret interview med 18 af de 24 informanter der blev optaget i 1978. Nogle af dem indgår også i Monkas undersøgelse af sammenhænge mellem sprog, sted og mobilitet (Monka 2013). Den ene af informanterne, Lisa, har været genstand for særlig fokus. I optagelserne fra 1978 var der ingen dialektforekomster af nogen af de syv undersøgte dialekttræk i Lisas sprogbrug, hverken i interviewet med KK eller i gruppesamtalen. I 2006 havde hun været geografisk og social mobil, hun var flyttet til København og havde taget en mellemlang videregående uddannelse; her er der – selvfølgelig – heller ingen dialektvarianter i hendes sprogbrug. I interviewet fra 2006 fortæller hun imidlertid at når hun er i Jylland, så slår hun om og taler jysk (excerpt 40, Monka 2013). Den udtalelse vakte nysgerrighed og foranledigede et samarbejde mellem Kristensen og

Monka (2018) hvor de analyserer Lisas sprogbrug i en telefonsamtale med hendes mor optaget i 2012. Analysen giver et mere nuanceret billede af Lisas sprogbrug og viser at hendes sprogbrug i samtalen med moren er markant anderledes end de øvrige optagelser med hende. Efter at have boet i København i omegnen af 30 år bruger hun således stadig en hel række klassiske vestjyske dialekttræk.

I det hele taget skal det fremhæves at KKs Vinderupdata har udgjort et enestående afsæt for de studier af sprogforandring i virkelig tid som en menneskealder senere kunne gennemføres ved Sprogforandringscentret (Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier, DGCSS). Ud over centrets inddragelse af dataene i de store kvantitative studier på socialt makroniveau skal det nævnes at Signe Schøning og Inge Lise Pedersen (2007, 2009) har lavet forskellige længdestudier i Vinderup på socialt mikroniveau. Dels har de lavet et studie af de fire mest dialekttalende og de fire mest standardtalende informanter fra KKs 1978-undersøgelse hvor de har sammenlignet deres sprogbrug i de gamle og nye optagelser. Dels har de lavet en undersøgelse hvor de sammenligner disse otte informanter med de fire mest dialekttalende og de fire mest standardtalende 9. klasseelever fra Sprogforandringscentrets optagelser fra 2006. Når man sammenligner gamle og nye optagelser med de otte informanter, viser de at især kvindernes sprogbrug er blevet mindre dialektal i 2006; der er også ændringer i de dialekttalende mænds sprogbrug, men ikke i samme omfang. Og når man sammenligninger de oprindelige deltageres optagelser med optagelser af nye, unge informanter, viser det sig at unge i Vinderup i det store hele er gået over til regionalsprog, og der er kun minimale forskelle mellem de fire med flest dialekttræk og de fire med færrest. Schøning og Pedersen viser dermed at dialekten praktisk talt er forsvundet i løbet af de to generationer, og forfatterne påpeger at de få lokale træk der stadig er i de unges sprogbrug, kan være rester de ikke selv er opmærksomme på og derfor ikke undgår.

3. Fortsatte kvantitative blandingssprogsstudier med fokus på metode og teori og samarbejdet med Hans Basbøll, Stig Örjan Ohlsson og Mats Thelander

Kjeld Kristensens baggrund var speciel. Det gav ham adgang til, og gjorde at han havde let ved at forstå, andres kvantitative studier – men det blev også udnyttet i et unikt samarbejde mellem KK og Hans Basbøll, som i disse år forberedte den store fonologi for dansk som kulminerede med udsendelsen af monografien *The Phonology of Danish* (Basbøll 2005). Basbøll var inspireret af generativ fonologi, særlig som den er opsummeret i Chomsky & Halles *The Sound Pattern of English* (1968). Det betyder at der arbejdes med trækspecifikation af hvert fonologisk segment i en

variant af teorien om distinktive træk, her særligt defineret for dansk, med regler for fonologiske ændringer – både fakultative og obligatoriske sådanne – og med at disse regler skal appliceres i en bestemt rækkefølge.

Det måtte kunne simuleres i en computer, mente Basbøll og Kristensen, og startede projekt DANFON som afrapporteres i en rapport til NODALIDA 1977 (Basbøll & Kristensen 1977; se også Basbøll & Kristensen 1974, 1975), altså meget tidligt i KKs karriere. Rapporterne er stadig interessant læsning. Særlig interessant for vores formål og KKs udvikling er den passage i Basbøll & Kristensen (1975) som handler om fakultative regler. Forfatterne mener at alle fakultative reglers anvendelse eller ikke-anvendelse har stilistiske konsekvenser – og skriver så:

The interesting case occurs when the structural description of an optional rule is met and its application will be non-vacuous (i.e. when the input form and the output form of the rule are distinct, i.e. do not consist of the same string of unit numbers). In such cases the program adds the designation L (for "lavsprøge", i.e. "low style") to the output form from the rule if it is applied, and H (for "højsprøge", i.e. "high style") if it is not applied. (Basbøll & Kristensen 1975: 224)

Det spændende her er at begrebet 'stil' bliver brugt til at skelne mellem to sprogformer som forbindes med hhv. prestige og det modsatte, sådan som dette afspejles i de to bogstaver der bliver brugt (à la Brink & Lund). L står for lav status og arbejderklasse, mens H står for høj status og middelklasse. Og det bliver så indlejret i én grammatik ved hjælp af fakultative regler.

Det store tema i nordisk sociodialektologi disse år var dialektudjævningen og standardiseringen (Gregersen 2023). Det er ikke mærkværdigt: Dialektforskningen havde beskrevet dialekterne som de var i perioden fra ca. 1860'erne og til ca. 1920. Og der var ingen mangel på annonceringer af dialekternes snarlige død i løbet af perioden. Men det er karakteristisk at emnet bliver behandlet på en særlig måde. Det man er optaget af, er om der på vejen fra dialekt til standard er distinkte varieteter, dvs. sprogformer som netop ikke varierer sådan at de forskellige træk samlet set udgør en 'kode'. Det skal sikkert ses også som løbende bidrag til diskussionen om overlevelses- eller fremtidsmulighederne for et levende regionalsprog eller lokalt farvet standard som for mange sprogbrugere var en levet realitet (se Ejsskjær 1964, Lund 1977 og diskussionen i Kristiansen 1992). Man følte ikke man talte dialekt. Man var også godt klar over at man ikke talte standard, men der måtte være noget som befandt sig et sted derimellem.

Her placerer resultaterne fra Vinderup-studiet sig centralt, sådan som de er gennemgået ovenfor i afsnit 2, men de udvides også, og metoderne sættes i sammenhæng med andre data for at belyse om der findes sådanne varieteter afgrænset på udelukkende sproglig baggrund, dvs. uden at inddrage talervariabler overhovedet.

Den første artikel er Kristensen & Ohlsson (1980), hvor begrebet blandingsprog udvides til, foruden at omfatte sproget i Skåne i forsvenskingsperioden og forholdet mellem dialekt og standard i Vinderup, også at dække dansk-amerikanernes dansk:

Our interest in investigating and describing mixed-language texts, **where the gap between the languages involved are rather small**, has led to the model for description and analysis presented here. (Kristensen & Ohlsson 1980: 142, fed i original)

Artiklen demonstrerer den morf-baserede metode på tre forskellige datasæt i det håb at andre vil bide på og bruge den fra da af.

Valget af morf som udgangspunkt for kodningen i stedet for ordet har nemlig vidtgående konsekvenser. I de data Ohlsson arbejdede med, var det helt almindeligt at et dansk ord fik en svensk endelse eller omvendt (og det er også ret almindeligt i dansk-amerikansk tale at et engelsk ord får en dansk endelse; jf. Kjær & Baumann Larsen 1974). Her ville en ordbaseret metode få antallet af størrelser der var hverken A eller B (de to sprogformer der sammenlignes) til at blive meget større.

Hvis vi sammenligner to nærtstående sproglige varieteter, er der logisk set fra starten fire muligheder: 1) at størrelsen er fælles for de to varieteter, 2) at størrelsen hører unikt til i A, 3) at størrelsen hører unikt til i B, og endelig 4) at størrelsen hverken hører til den ene eller den anden varietet (nydannelser som følge af kontakten). Den sidste gruppe skulle helst holdes som en restgruppe og repræsentere et minimum. Forholdet mellem de fælles størrelser og de særlige ville i så fald give et mål for hvor stor afstanden er mellem varieteterne. Givet at Stig Örjan Ohlssons forskning i disse år beskrev den sproglige forsvenskning af Skåne, kunne antallet af unikt danske ord (dvs. både stamme og endelse) der forekom i de skånske kilder ved begyndelsen af processen, give udgangssituationen for forsvenskningen, mens andelen af unikt svenske ord ved slutningen måtte være et mål for resultatet af samme.

Ohlssons undersøgelse dækker en periode på 60 år (1658–1718) hvor der var mindre forskel rent historisk på skriftsprogsnormerne. Forskellen på normeret svensk og normeret dansk bliver imidlertid større senere, ret drastisk faktisk: Med morfer som enhed havde dansk og svensk 55–60 % fælles former i 1600-tallet, mens

tallet nu er nede på 35–40 % (s. 145). Faktisk er tallet for det talte sprog i Vinderupdataene at nogenlunde det samme antal morfer er fælles for dialekt og standard (50–55 %). Derimod er der næsten ingen morfer fælles for dansk og engelsk i dansk-amerikanernes tale.

Formålet med artiklen er at demonstrere analysemetoden for på den måde at overbevise læseren om at blandingssprog kan analyseres så mønstre der ikke lægges mærke til, kan fremkomme ved at lade en computer overtage når først man har kodet alle morferne i materialet. I tilbageblik kan man se metoden som en slags forgænger for Jens Normann Jørgensens analyser af hvordan elementer fra tyrkisk og dansk fordeler sig i materialet fra Køge-projektet (Jørgensen 2010; Møller 2009).

Hvor artiklen med Ohlsson var metodepræsenterende, er Kristensen & Thelander (1984) mere ambitiøs og teoritung. Den samtænker de to forfatteres undersøgelser af det fælles problemkompleks: dialektudtynding, sætter dette ind i en historisk ramme og foreslår en model for hvordan dialektudtyndingen skal konciperes rent sprogligt. Udgangspunktet er deres fælles – konvergerende – resultater konfronteret med Charles-James Baileys overvejelser i Bailey (1973). Baileys *claim to fame* er formentlig nu reduceret til s-kurven for fornyelsers vej gennem et sprogsamfund (og senere gennem et landskab). S-kurven viser at der sker en meget langsom spredning i begyndelsen, så tager spredningen fart, og så er der til slut en langsom tilnærmelse til den ny situation hvor fornyelsen er generelt gennemført i hele sprogsamfundet. I et øjebliksbillede vil det vise sig som en s-kurve.

Givet at de forskellige variabler i KKs Vinderup-materiale (og i Thelanders Burträsk-materiale) repræsenterer forskellige s-kurver,⁶ kan man tale om forskelle i dialektvariantens resistens på de forskellige dialektvariabler. I Vinderup-materialet er fravær af stød i konsonantgruppe i ord som *mælk* (hvor standardsproget har stød) væsentlig mere resistent end såkaldt vestjysk stød på vokal i ordet 'ikke', hvor det vestjyske stød samtidig er mere resistent end i andre ord af samme struktur, fx *hoppe*. Det betyder at trækket stød har sin egen kurve afhængig af den lingvistiske kontekst, og det står så i forhold til trækkets udbredelse i geografisk henseende. Det er det sidste der giver basis for en konklusion som den følgende:

This leads one to the conclusion that the interlanguage appearing in figure 10 could be more adequately thought of as a regional dialect, consisting as it does of a combination of widely distributed dialect variants and Standard counterparts of those dialect variants

⁶ I Bailey (1973: 77) defineres kurven faktisk som en f-kurve, hvad der også passer bedre med dens faktiske form. Hvis man er interesseret i Bailey, kan man med fordel konsultere Bailey (1996).

that are narrowly dispersed. The regional Standard obviously constitutes a kind of least common denominator of local dialects in Norrland and, regarded as the result of dialect levelling, it may illuminate important aspects of the levelling process itself.

(Kristensen & Thelander 1984: 244)

I vores sammenhæng repræsenterer denne konklusion højdepunktet af realitetstilskrivning af eksistensen af regionale sprogformer som stabile, sammenhængende koder. Konklusionen kobles her med Baileys s-kurve så denne repræsenterer både en model for hvordan en sproglig forandring spredt sig gennem et givet sprogsamfund i tid, og en model for hvordan den breder sig ud gennem et geografisk rum.

Et par ord mere om Charles-James Bailey: Hans udgangspunkt var historisk lingvistik, og han knyttede an til Johannes Schmidts tidligere bølgeteori og taler om en sprogforandrings udbredelse i rum ud fra denne. Samtidig delte han sociolingvisternes interesse for variation og gjorde eksplicit op med strukturalismens ide om et fælles sprogsystem.

Sammenlagt kunne man nemt opfatte Baileys tanker og model som et tiltrækkende alternativ til den labovske variationslingvistik. Havde modellen vundet stærkere frem i den internationale sociolingvistik, havde Kristensen & Thelander (1984) nok stået som en milepæl i nordisk sociolingvistik som helhed. Nu må artiklen nøjes med at være det i dette tilbageblik på nordisk sociodialektologi.

4. Moderne sjællandsk og samarbejdet med Jens Normann Jørgensen

Fra og med 1986 arbejdede KK sammen med Jens Normann Jørgensen på et Næstved-baseret projekt som var finansieret af det daværende Statens Humanistiske Forskningsråd (nu FKK) under initiativområdet ”Dansk talesprog i dets variationer”.⁷ Projektet havde titlen ”Sjællandsk regionalsprog – en længdeundersøgelse”, og der blev indsamlet data blandt unge fra Næstvedegnen over tre år (1986–1989). Projektet havde to hovedformål; for det første at ”give en beskrivelse af den varietet af dansk talesprog som betegnes sjællandsk regionalsprog”; for det andet at ”følge udviklingen over tre år af forholdet mellem lokale og rigsmålsnære udtaletræk hos nogle unge sjællandske sprogbrugere” (Jørgensen & Kristensen 1994: 5). Tanken

⁷ Initiativområdet var af største betydning for at der kom gang i sociolingvistiske variationsstudier i Danmark i sidste halvdel af 1980’erne. Det finansierede også ”Projekt Bysociolingvistik” (Gregeresen & Pedersen 1991) og projektet ”Sproglig norm og variation i Næstved” (Kristiansen 1991), ligesom Odder-undersøgelsen blev planlagt under inspiration fra initiativområdet (se Nielsen & Nyberg 1988: 32). Initiativområdet udgav nyhedsbrevet SNAK i årene 1986–1992. Styringsgruppen bestod af forslagsstillerne Hans Basbøll, Frans Gregersen, Inge Lise Pedersen og Jørgen Rischel, samt tre repræsentanter for SHF.

var øjensynlig at de unge ville blive mere ens i løbet af de tre år de tilbragte sammen. Det endte imidlertid som en synkron beskrivelse idet kun data fra det første år blev analyseret. Resultaterne blev publiceret i bogen *Moderne sjællandsk. En undersøgelse af unge sjællænderes talesprog* (Jørgensen & Kristensen 1994).

Alle data fra projektet kom til at indgå i DGCSS-projektet under kodenavnet Modsjæl (dataene fra 1980'erne som Modsjæl 1). Der blev også gennemført en ny dataindsamling med de gamle deltagere efter de samme dataindsamlingsprincipper som i den originale undersøgelse (men dog modereret sådan at der var enkeltinterviews arrangeret i forbindelse med gruppesamtalerne) (Modsjæl 2). Og der blev indsamlet ny data fra Næstved-skolernes 9.-klasser (Modsjæl 3). Det er bl.a. her man kan se at gruppesamtalerne ikke giver de nødvendige data for alle gruppedeltagere.

I udgangspunktet var sigtet altså at gennemføre en varietetbeskrivelse og en længdeundersøgelse. Måske har det spillet ind når bogens undertitel blot blev til 'undersøgelse' uden kvalifikationen 'kvantitativ sociolingvistisk' (sådan som undertitlen karakteriserede Vinderup-undersøgelsen i Kristensen 1977). Det er imidlertid en passende karakteristik. *Moderne sjællandsk* er en kvantitativ sociolingvistisk undersøgelse der på klassisk labovsk vis korrelerer sproglige variabler med baggrundsvariabler (taler- og situationskarakteristika). Dog er det en pointe, som skal udfoldes og diskuteres i det følgende, at undersøgelsen endte med at være anderledes sociolingvistisk funderet og orienteret end planlagt, både mht. informant-sammensætning og udvalg af sproglige variabler. Forfatterne gør selv rede for hvordan de så sig nødsaget til at ændre projektet ganske radikalt.

Hvad informanter angår, var planen at bruge gymnasieelever. Men initiativområdets styringsgruppe krævede at informanternes sociale bredde blev udvidet ved at inddrage "flere unge sjællændere af forholdsvis lav social status, fx elever fra nogle af Næstveds erhvervsskoler" (s. 28). Hvad den sproglige variation angår, var planen at studere variation i dimensionen dialekt-rigsmål (som KK havde gjort det i Vinderup). I bogen kan man læse at "vi [har] diskuteret vores udvælgelse af sproglige variabler med Tore Kristiansen, der stod over for et tilsvarende problem i sin undersøgelse" (s. 38) (se note 8). Kristiansen husker godt de diskussioner, som foregik ved frokostbordet hjemme hos ham selv i Næstved. Han havde på det tidspunkt (1986) boet i Næstved i seks år og kendte børne- og ungdomssproget i byen sådan som han *hørte det* hos sine to børn med venner (som i løbet af de seks år dækkede aldersspændene 3–9 og 13–19), og sådan som han *hørte om det* fra sin gymnasieansatte københavnske kone. I frokostborddiskussionerne fremførte Kristiansen at der

var så lidet dialekt tilbage blandt de unge at det ville være svært at lave variationsstudier i dimensionen dialekt – rigsmål, og at det ville være langt mere meningsfuldt at studere den københavnske variation som den fandtes hos de unge på Næstvedegnen. Antagelse af en sådan situationsbeskrivelse ville have omfattende konsekvenser for deres projekt, så forståeligt nok var Jørgensen og Kristensen utilbøjelige til at acceptere den. Men mødet med virkeligheden fik dem på andre tanker:

Allerede efter indsamlingen af de første sprogprøver på Næstved Gymnasium, og i hvert fald ved de foreløbige analyser af nogle af dem, stod det os klart at en analyse af materialet på dialektalt grundlag alene ville være utilstrækkelig. Det fremgik nemlig klart af det indsamlede materiale at de unges talesprog i mindre grad varierer mellem gamle dialektformer og rigsmålsformer end mellem unge og gamle rigsmålsformer. (Jørgensen & Kristensen 1995: 42)

De fortsætter med at pege på, med reference til Brink og Lunds arbejder, at "[d]e fleste unge rigsmålsformer er kommet til rigsmålet fra lavkøbenhavnsk" og at "udtaleformer breder sig hurtigt fra København ud over Provinsen i disse år" (s. 42). Derfor besluttede de at ændre deres projekt ganske så radikalt ved at tilføje et sæt af rigsmålsvariabler (s.42).

Samarbejdet mellem Kristensen og Jørgensen havde dybe rødder i Brink&Lund-traditionen.⁸ De mødtes til Brink og Lunds undervisning på danskfaget allerede i begyndelsen af 1970'erne (personlig meddelelse fra Lars Brink), og videre op gennem 70'erne og 80'erne var de begge på forskellig vis tilknyttet arbejdet med *Den Store Danske Udtaleordbog* (Brink m.fl. 1991), som i høj grad afspejler variationen i københavnsk (alias rigsmål).⁹ Så begge havde indgående kendskab til variationen i københavnsk. Og de kendte selvfølgelig, som det fremgår, til Brink og Lunds påvisning af at den københavnske variation genfandtes overalt i landet. Derfor kan det egentlig forbavse at denne variation ikke var indarbejdet i Næstved-projektet fra start af.

⁸ Vi skriver Brink&Lund som navn på en skoledannelse der i de år udviklede og fastholdt en mere fonetisk (udtalenær) beskrivelse og transskriptionspraksis end hvad som var gængs mønt i det mere fonologisk orienterede forskningsmiljø (se Basbøll 1989, hvor skoledannelsen benævnes 'Jespersen-traditionen').

⁹ Det fremgår af forordet til SDU at Jørgensen indtrådte i redaktionen i 1974 (efter at have været sekretær for projektet lige fra begyndelsen), og at KK medvirkede som "en aktiv, kritisk gennemlæser af det meste af manuskriptet".

Det er sandsynligt at forklaringen skal søges netop i den dybe forankring i Brink&Lund-traditionen, hvor fokus ikke har været på at beskrive og forklare forandring af et sprogsamfund (som det næstvedske), men på at beskrive variation (synkront og/eller diakront) i en enkelt, afgrænset, sprogbrugsdimension: H-kbhsk vs. L-kbhsk, eller dialekt vs. rigsmål. Det er en væsentlig del af billedet at traditionen repræsenterer en forskningstilgang som udgrænser subjektive faktorer (socialpsykologi, holdninger og ideologi) og holder sig på sprogbrugsniveauet – ikke bare hvad beskrivelse angår, men også med hensyn til forklaring, i den udstrækning forklaring overhovedet søges. I Brink & Lunds *Udtaleforskelle i Danmark* fra 1974 – skrevet som lærebog bl.a. til studerende i den tid hvor Kristensen og Jørgensen frekventerede deres undervisning – ændrede styrkeforholdet mellem københavnsk og dialekterne sig i kraft af ”almindelig sprogpåvirkning”, samtidig med at sprogbrugere – og sprogforskere – blev advaret mod ”fonetisk besjæling” (at knytte holdninger til udtaleforskelle). KK tager advarslen alvorligt når han i den videnskabelige afhandling om Vinderupundersøgelsen skriver om den kønsrelaterede sprogforskel: ”Jeg tror at forskellen er kønsrollebestemt, men hermed er jeg kommet uden for min undersøgelses rammer” (Kristensen 1977: 66).

Interessant nok henviser han samtidig til en populærvidenskabelig artikel om ”Køn og sprog” som han havde skrevet til *Mål & Mæle* to år tidligere (Kristensen 1975), ”hvor jeg bl.a. anstiller nogle subjektivt prægede betragtninger omkring dette spændende spørgsmål” (Kristensen 1977: 66).¹⁰ KK afviser altså ikke at svarene på de ’spændende spørgsmål’ om *hvorfor* skal søges på det socialpsykologiske norm-niveau (kønsroller). Det er bare ikke hans forskningsobjekt.

At det socialpsykologiske udgrænses fra forskningsobjektet, gøres i *Moderne sjællandsk* klart fra første side. Undersøgelsens ene hovedformål var som nævnt at beskrive sjællandsk regionalsprog, så bogens første kapitel behandler ”de hidtil fremsatte definitioner og forsøger at præcisere begrebet” (s. 7). Da Inger Ejsskjær indførte begrebet i dansk sprogforskning, definerede hun det som ”et virkelig organisk sprog, der føltes korrekt af sine brugere” (Ejsskjær 1964: 9). I deres kritiske diskussion problematiserer Jørgensen og Kristensen inddragelsen af de talendes eget skøn, før de afslutter diskussionen som følger:

Dette er ikke ensbetydende med, at den talendes eget skøn må kasseres som vigtigt kriterium i regionalsprogsbeskrivelse. Det skal da blot betragtes i en psykolingvistisk sammenhæng. Det kan sagtens tænkes at belyse interessante og vigtige forhold ved

¹⁰ I og med at specialeafhandlingen blev indleveret i 1974, er henvisningen til *Mål & Mæle*-artiklen og bemærkningen om kønsrollerens betydning en tilføjelse i den publicerede 1977-version.

regionalsprogene (som fx forskellige tilpasningsteorier som Giles 1973, 1984). De talendes egen vurdering kan imidlertid ikke ligge til grund for en definition af regionalsprog som lingvistisk fænomen (i snæver forstand, altså svarende til ”strukturelt”). (Jørgensen & Kristensen 1995: 7)

Her skæres det ud i pap at alt det ’subjektive’ (hvad de talende måtte tænke og mene), hører hjemme i en anden videnskabelig disciplin, psykolingvistikken.¹¹ I Jørgensen og Kristensens variationslingvistik, som den præsenteres og praktiseres i *Moderne sjællandsk*, afgrænses forskningsobjektet til ”regionalsprog som lingvistisk fænomen i snæver forstand”. Den metodisk/teoretiske dagsorden lå dermed på linje med hvad der havde været det gennemgående forehavende i såvel Jørgensens som Kristensens tidligere virke. Over mange år havde de hver for sig – hvor de iblandt inddrog og kommenterede hinandens arbejder – redegjort for bestræbelser på at finde frem til modeller for hvordan sprogbrugen varierer og hænger sammen i mønstre (”strukturelt”) på måder der kunne siges at udgøre en eller flere varieteter (Kristensen 1977, 1979a, 1983; Kristensen & Thelander 1984; Jørgensen 1983a, 1983b; givet de fælles rødder i Brink&Lund-skolen, se også den omfattende redegørelse i indledningen til Brink & Lund 1975 for hvordan H- og L-kbhsk. kan defineres ved statistik-baserede korrelationer af sprogræk – en redegørelse der afsluttes med at karakterisere den mulige alternative definition baseret på sociale korrelationer som ”teoretisk utilfredsstillende”).

I *Moderne sjællandsk* opgøres sprogbrugsvariationen kvantitativt på fem sjællandske variabler (sjællandske vs. københavnske varianter) og fem rigsmålsvariabler (H- vs. L-københavnske varianter, eller ældre vs. yngre københavnske varianter). Det overordnede resultat er at de unge på Næstvedegnen taler overvejende yngre københavnsk (samlet set ca. 80 % københavnske varianter på de sjællandske variabler og ca. 80 % yngre varianter på rigsmålsvariablerne; se Tabellerne 2 og 3 på s. 218f.). Eftersom de finder at ”visse lokale træk er ganske udbredte blandt de unge”, siger Jørgensen og Kristensen at ”[d]er eksisterer altså et regionalsprog i vores forstand” (s. 237). De vigtigste af sådanne træk (socialpsykologisk set!) er utvivlsomt ’stød på småord’ og ’stødefterslag’, som analyseres kvantitativt i bogen, og som forfatterne derudover har skrevet flere artikler om i fællesskab (Kristensen & Jørgensen 1989; Jørgensen & Kristensen 1991, 2014¹²). I tilknytning til *Moderne sjællandsk* skrev de to også artikler sammen om grænsedragningsproblematikken

¹¹ Selv om der siges ’psykolingvistik’, tænkes der nok på det der mere almindeligt kaldes ’socialpsykologi’ (jf. henvisningen til Giles og akkommodationsteorien).

¹² Artiklen fra 2014 blev færdiggjort af KK efter Jørgensens alt for tidlige død i 2013.

på sprogbrugsniveauet (Jørgensen & Kristensen 1995; Kristensen & Jørgensen 1996).

I og med at *Moderne sjællandsk* gør rede for en synkron analyse af det første af de tre datasæt der blev indsamlet i årene 1986–1989, er undersøgelsens andet hovedformål – der som nævnt for længdeundersøgelsens vedkommende var ”at følge udviklingen over tre år af forholdet mellem lokale og rigsmålsnære udtaletræk hos nogle unge sjællandske sprogbrugere” – anderledes formuleret som en målsætning om ”at opnå indsigt i en række af de sociolingvistiske mekanismer, der er i funktion i forbindelse med regionalsprog” (Jørgensen & Kristensen 1994: 22).

Til det formål korreleres sprogbrugsvariationen med informantgrupperinger på fire talervariabler (køn, opvækststed, skoleform, social status) og en situationsvariabel (interview vs. gruppesamtale). I lyset af det skitserede metodisk/teoretiske grundlag for undersøgelsen er det ikke så forbavsende at der ikke er megen diskussion og argumentation omkring valget af baggrundsvariablerne. I det socialpsykologiske normperspektiv der udgrænses, ville det være oplagt og påkrævet med en ganske anderledes diskussion af og begrundelse for hvorfor netop disse baggrundsvariabler er valgte når formålet er at opnå indsigt i ”sociolingvistiske mekanismer, der er i funktion i forbindelse med regionalsprog” (Kristiansen 1997 indeholder en omfattende diskussion af *Moderne sjællandsk* i det perspektiv).

Det skal bemærkes at Jørgensen og KK i den internationale redegørelse for deres arbejde med ’boundaries in linguistic continua’ (Jørgensen & Kristensen 1995) afslutter med en halv side om ’need for further research’. Der handler det først og fremmest om mere forskning på sprogbrugsniveauet, men det tilføjes at ”[t]he perception of boundaries in linguistic continua and its relation to empirically (quantitatively) boundaries also need further research” (s. 166). Forfatterne refererer til Kristiansens (1992) holdningsdata-baserede diskussion af regionalsprogets eksistens og eventuelle fremtid i Danmark og spørger sig hvad det vil betyde for fremtidige sprogændringer hvis sprogbrugernes ’perceptions’ og ’attitudinal reactions’ spiller afgørende med i udbredelsen af københavnske træk. Udgangreplikken lyder: ”All of this may lead to a totally different model of continua. Certainly, the speaker’s opinion may be back in focus” (s. 166).

For Jørgensen blev ’de talendendes skøn’ (forestillinger og holdninger) efterhånden det helt centrale fokus i arbejdet med sproglig variation og forandring. Sammen med Kristiansen var han med til at fremsætte en hypotese om sprogholdninger som drivkraft i sprogforandring (Kristiansen & Jørgensen 2005), og sammen med to af sine daværende studerende testede han hypotesen empirisk og fik den bekræftet (Kammacher, Stæhr & Jørgensen 2011). I disputatsen (Jørgensen 2010) er der

slet ikke tale om at udgrænse, men tværtimod om at diskutere hvordan et bredt spektrum af discipliner kan bidrage til udviklingen af en sociolingvistisk teori bygget op omkring et begreb – *sprogning (linguaging)* – som i selve sin form signalerer opgøret med opfattelsen af at 'sprog' og 'varieteter' kan afgrænses og defineres i kraft af ligheder og forskelle på sprogbrugsniveauet. Disputatsen gør omfattende rede for såvel KKs som Jørgensens egne arbejder i så henseende og den indsigt de har bidraget med (se især afsnittene Different Languages og Language Variation; s 31–61). Konklusionen hvad sprog angår, er klar: "The idea of a language is very real at the level of norm ideals, but not at the level of language use" (s. 36), og den udvides til at gælde 'varieteter' generelt:

It seems that it is not possible to maintain a concept of variety based on linguistic features. ... [I]t is [...] possible to determine when two varieties are different by statistical means, by analyzing feature use quantitatively, but we will have to accept that the borders thus drawn are arbitrary. (Jørgensen 2010: 53)

Jørgensen ender med at reintrodere 'de talendes eget skøn' som afgørende kriterium (et vovet forslag ifølge ham selv): "I venture to suggest that varieties are different when language users think and agree that they are different" (s. 54). Den afsluttende og overordnede konklusion vedrørende 'sociolingvistisk teori' lyder:

Sociolinguistic theory, including theory of variation and change, must take into account the constant processes of interplay between on the one hand social categories and evaluations, and on the other hand language features. (Jørgensen 2010: 181)

Bortset fra 2014-artiklen om længdeundersøgelsen af småordsstød (som KK færdiggjorde alene efter Jørgensens død, jf. fodnote 13) var de to artikler fra 1995 og 1996 som præsenterede *Moderne sjællandsk* for hhv. det internationale og det danske forskerkollegium, det sidste Kristensen og Jørgensen skrev sammen om Næstved-undersøgelsen (og i det hele taget). Store ændringer og forskelle i begges ansættelses- og arbejdsbetingelser har helt sikkert været en faktor. Men det er ikke utænkeligt at en tiltagende diskrepans i synet på hvordan forskningsobjektet eksisterer og kan/skal udforskes, har spillet ind. Vi har ingen viden om hvad KK tænkte om Jørgensens linguaging-tilgang til sociolingvistikken. Men når man læser de afsluttende linjer i 2014-artiklen, som viser at der er sket "et klart fald i småordsstøds hyppighed fra 1980'erne til 2007" (s. 22), kan man få en fornemmelse af at KK følte behov for at afsende en sidste faglig kommentar til Jørgensen (ud over den

taknemlighed for samarbejde og venskab som han giver udtryk for i en fodnote). Indledningsvis i artiklen nævner han kort at ”sprogholdninger formodes at påvirke sprogbrugen”, og at Kammacher, Stæhr & Jørgensen (2011) havde underbygget den opfattelse i en undersøgelse af aj-diftongens udtale over de samme 20 år i det samme Næstvedmateriale (s. 8). Afslutningsvis siger han så:

Afviklingen på langt sigt af det sjællandske småordsstød vil ske ved den simple mekanisme der består i den opvoksende generations overtagelse af deres forældres efterhånden begrænsede brug af stødet. Vores længdeundersøgelse med det resultat den har fået, sandsynliggør at sprogforandring kan foregå på den måde. (Kristensen 2014: 24)

5. Diskussion: Kjeld Kristensens vej ind i sociolingvistikken

KKs Vinderup-studie kan karakteriseres som en af de første sociolingvistiske kvantitative dialektundersøgelser i Danmark (jf. afsnit 2 ovenfor). I en rapport til undervisningen i dialektologi ved Aarhus Universitet (med Kr. Ringgård som lærer) beskriver en gruppe studerende (Andreasen m.fl. 1972) sproget i Skarrild og gør rede for forholdet mellem vestjysk og rigsdansk med brug af en nuanceret skala fra ren lokal dialekt over regionalsprog til rigsmål. KK henviser (ikke ukritisk) til denne undersøgelse som på mange måder foregriber KKs speciale. Forskellen er at Skarrild-rapporten bygger på informanternes egne vurderinger suppleret med interviewernes.

Vinderup-studiet blev gennemført som speciale i første halvdel af 1970'erne og indleveret 1974. Det er bemærkelsesværdigt – og tilskynder til at spørge om hvor mon, ud over Skarrild-rapporten, inspirationen kunne komme fra. Han var tilknyttet Institut for dansk dialektforskning på Københavns Universitet, som slet ikke havde sociolingvistik på agendaen på det tidspunkt. (”Den dialektforskning der drives i Danmark i disse år, domineres af den efterhånden klassiske strukturelle skole”, Kristensen 1977: 32). Ifølge Inge Lise Pedersens beskrivelse i artiklen om ”Dialektforskningen i Danmark med særligt henblik på forholdet mellem strukturalisme og sociolingvistik” (1996 (2009: 102)) blev ung interesse for variationsstudier (bl.a. hos hende selv) ikke direkte understøttet, snarere tværtimod.

Geist & Baumann Larsens (1974) studie af ’Lokalsprog og regionalsprog på Bornholm’ var ingen undtagelse selv om det blev publiceret i *Dialektstudier* 3. Dialektprofessor emeritus Poul Andersen skrev om studiet i en forskningsoversigt. Geist og Baumann Larsens undersøgelse finder ikke stor forståelse i Andersens oversigt. På den baggrund er det bemærkelsesværdigt at KKs speciale efter en loyal og indgående gennemgang roses uden forbehold:

Kjeld Kristensens Afhandling er et Stykke Videnskab, der afkræver Respekt, præget som det er af streng Metode og en dejlig fordomsfri Afvejen af Muligheder og Problemstillinger. (Andersen 1977: 138)

Man får faktisk her fornemmelsen af at KK bliver udnævnt til ikke bare det mindste onde men en oplagt forskerspire helt i forlængelse af traditionens positivistiske videnskabsopfattelse. Og det skyldes givetvis at KK ikke lod sig inspirere af Geist og Baumann Larsens tilgang, men tværtimod siger at han går ”modsat” til værks og studerer informanternes sprogbrug med henblik på at etablere varieteter, ikke informanternes genkendelse af varieteter.

Baumann Larsen var amanuensis på Institut for Nordisk Filologi og underviste mindst to gange i sociolingvistik. Frans Gregersen underviste også i sociolingvistik i 1972 og havde fulgt Baumann Larsens undervisning. Han husker ikke KK fra denne undervisning, men det er ikke afgørende på nogen måde. Pointen er at der var mulighed for at stifte bekendtskab med såvel Bernsteins teori, Labovs som Gumperz'. Og her gjorde Blom & Gumperz så helt indlysende mest indtryk på KK (som på Thelander). Kombineret med KKs ønske om at have et klart afgrænset sprogligt projekt og en avanceret kvantitativ tilgang (hvortil han havde særlige forudsætninger og en støtte i Henning Spang-Hanssens statistiske arbejder) får vi et godt indtryk af hvilken vej han valgte. Den var original (faktisk producerer KK i specialet s-kurver (Kristensen 1977: 72–79) uden tilsyneladende at have stiftet bekendtskab med Bailey¹³ på dette tidspunkt) og mødte jo heller ikke umiddelbart den succes at han fik en fast stilling som forsker, men han fik sine arbejder både rost og publiceret i prestigefyldte sammenhænge.

6. Afrunding: Kjeld Kristensens betydning og en karakteristik af hans forskerpersonlighed

Vi vil afrunde med en kort opsummerende vurdering af betydningen af KKs værk i dansk sociolingvistik. Til det formål vil vi skelne mellem den empiriske indsats og det metodisk/teoretiske bidrag.

¹³ Stig Örjan Ohlsson kan have introduceret KK til Charles-James Bailey (der er ikke nogen henvisning til Bailey i specialet og heller ikke i Kristensen 1979a, men det er der i Ohlssons to bind om *Skånes sproglige forsvenskning*, Ohlsson 1978a og 1978b).

Uvurderlig empirisk indsats

Værdien af KKs bidrag til den tidlige indsamling af empiriske variationsdata i lokale sprogsamfund (uden for København) kan dårligt overvurderes. I 1970'erne og 1980'erne blev der gennemført tre store variationslingvistiske projekter – i henholdsvis Vinderup, Odder og Næstved. KK var centralt involveret i to af disse projekter. Han stod ene mand for dataindsamling i Vinderup i første halvdel af 1970'erne, og i anden halvdel af 1980'erne stod han, sammen med Jens Normann Jørgensen, for dataindsamling i Næstved. Og man kan tilføje at Odder-undersøgelsen (Nielsen og Nyberg 1988, 1989, 1992, 1993) er stærkt præget af Vinderup-undersøgelsernes metode.

Dataene fra Vinderup er de eneste variationsdata der blev indsamlet i tide til klart at vise et sprogligt todelte lokalsamfund hvor de ældre talte dialektnært og de unge talte rigsmålsnært.¹⁴ Odder-materialet fra anden halvdel af 1980'erne viser ikke på samme måde et aldersdelt sprogsamfund: Så at sige ingen talte dialektnært, såvel ældre som yngre talte rigsmålsnært; derfor får man så at sige kun 'toppen' af s-kurven, ikke hele kurven (Nielsen & Nyberg 1988, 1992).

Alt tyder på at den sproglige ensretning tog fart og gennemførtes i det meste af landet i løbet af de to årtier fra 1960 til 1980 (med visse områder i Sønderjylland som undtagelserne der bekræfter reglen, se Monka 2020). Det betød at det blev mindre interessant, til dels meningsløst, alene at fokusere på variation i dimensionen dialekt–rigsmål. I stedet fremstod det som interessant og meningsfuldt at studere sociolingvistisk variation i brugen af det ekspanderende rigsmål. Det skete i begge de lokalsamfundsbaseerede variationsstudier fra anden halvdel af 1980'erne, dvs. i Odder-undersøgelsen (Nielsen & Nyberg 1989, 1993) og i Næstved-undersøgelsen (Jørgensen & Kristensen 1994). Så KK skal også berømmes, og vil blive husket, for tidlig empirisk indsats da ændringerne i sprogsamfundet tilskyndede til at fokusere på hvordan den interne rigsmålsvariation spredte sig i de lokale sprogsamfund.

De båndindspillede talesprogsdata fra Vinderup og Næstved – sammen med tilsvarende data fra anden halvdel af 1980'erne fra Odder og det københavnske Projekt Bysociolingvistik (Gregersen & Pedersen 1991) – var desuden af afgørende betydning for at DGCSS (Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier) en generation senere, i 2000'erne, kunne planlægge

¹⁴ Vi ved ikke hvad der blev af eventuelle optagelser fra Skarrild.

og gennemføre sin stort anlagte empiriske undersøgelse af 'sprogforandring i virkelig tid' med brug af data der dækkede næsten hele det danske sprogsamfund (Gregersen 2009; Gregersen & Kristiansen 2015).

Det metodisk/teoretiske bidrag

KK vil blive husket som den første i Danmark¹⁵ til at planlægge og gennemføre en dialektundersøgelse som brugte den sociolingvistiske metode med at korrelere sproglige variabler med baggrundsvariabler. Hvorvidt hans eksempel havde nogen særlig betydning for at metoden efterhånden blev taget i brug af andre, er måske tvivlsomt, men det er svært at vurdere, for det er ret begrænset hvad der blev sagt om teori og metode i de første undersøgelser der byggede på korrelationsanalyser. På det teoretiske område er det ikke usandsynligt at KKs udgrænsning af 'de spændende spørgsmål' vedrørende forklaring havde betydning for den manglende interesse for det 'subjektive' der karakteriserer de fleste danske variationsundersøgelser.

Det teoretisk mest spændende ved KKs arbejde finder vi nok i ideen/hypotesen om at den sproglige variation indeholder implikationsrelationer. Her og i s-kurven knytter KK helt klart an til det konkurrerende paradigme inden for variationslingvistikken som Charles-James Bailey var i gang med at udforme. Baileys paradigme blev ikke det dominerende, men forskellige af hans ideer blev afgørende for KKs indsats, især s-kurven som er central for Kristensen og Jørgensens sidste artikel og for Kristensen og Thelanders teoretiske artikel. Implikation benyttes af og til i nordisk sociolingvistik, første gang vist hos Pedersen (1985) og senest i Horn (2025), men generelt er indflydelsen fra Bailey i dansk og nordisk sociolingvistik/dialektologi til at overskue.

KKs forskerpersonlighed

Thelander og Melander bruger adjektiver som 'lavmælt', 'fordringsløs', 'venlig' og 'sympatisk' i deres karakteristik af henholdsvis vennen og læreren. Det var også sådan vi kendte KK som kollega, og som den der generøst stillede sine data – som

¹⁵ Igen skal man altså lige huske forgængerne i Skarrild-gruppen som kun for Boel Højlands vedkommende fortsatte inden for sprogvidenskab. Af videnskabshistorisk interesse er det at de fem træk som Skarrild-gruppen benytter, går igen hos KK, og at de benytter computer som han. Også implikation ligger implicit i Skarrild-rapporten. Endelig er de interesseret i (ganske vist sprogbrugernes egen vurdering af) situationsafhængig variation.

han selvfølgelig havde forbilledlig orden i – til rådighed for Sprogforandringscentret da det blev etableret i 2005. KK var faktisk både lavmælt og beskeden, men han var samtidig fuldt ud klar over at han havde gennemført undersøgelser der i omfang og spændvidde tålte sammenligning med ganske få store empiriske undersøgelser fra denne den tidligste periode i nordisk sociodialektologi (Nordberg 1969; Trudgill 1974; Thelander 1979). Alligevel var der noget der forhindrede at undersøgelserne fik den helt den store indflydelse. Som vi påviser ovenfor, knyttede KK sig ikke til den labovske variationslingvistik men var gennem hele sit forskerliv optaget af de samme problemstillinger som Charles-James Bailey havde introduceret, og som spillede en vis rolle i sociodialektologien i Norden i denne periode. Det betød at hans erkendelsesinteresse var samlet om spørgsmålet om der findes stabile blandingssprog som ligger mellem dialekt og standard, og i givet fald hvordan de så kvantitativt skal karakteriseres. Fokus er ikke på de enkelte sociofonetiske eller morfologiske variabler, men på de sproglige helheder de indgår i. Det gælder Brink&Lund-skolen som helhed at de var mere interesseret i former (som de så som realistiske) end i variabler (som de så som et forskerkonstrukt). Når man hertil lægger den karakteristiske gumperz'ske – og for os at se utilstrækkelige – feltarbejds-metode hvor gruppen af talere skulle holde den enkelte fast så de talte som når der ikke var nogen feltarbejder til stede, vil man kunne se at også på det metodologiske felt var KKs arbejde tidstypisk.

Endelig bør man nok også tillægge at det for KKs forskerpersonlighed var helt afgørende at han var sprogforsker og ikke samfundsforsker. Det spærrede måske for at opfatte hvor vigtigt det var med socio-delen i sociodialektologien. Vi tror bestemt at det interesserede KK med de større sociologiske spørgsmål. Han følte blot ikke det var hans opgave at bidrage med lige det når der var så mange genuint sproglige spørgsmål at undersøge og at dokumentere.

Her kommer vi så til det sidste vi vil fremhæve: KK tilhørte den gruppe af grundigt arbejdende forskere som ser det som deres fornemste opgave at yde et bidrag til dokumentationen af hvordan det er, ikke hvordan det skal opfattes eller hvordan 'det' skal 'forklares', næh først og fremmest hvordan de sproglige fakta i en bestemt sammenhæng ubestrideligt 'er'. Det er dem vi andre bygger videre på, det er dem der gør det muligt at stille de andre spørgsmål. Indimellem kan man overveje om de får nok kredit for det de gør.

Litteratur

Andersen, Poul 1977: Dansk Dialektologi i Tiaaret 1965–74. *Danske studier* 1977. 100–138.

- Andreasen, Joan, Boel Højlund, Erik Overgård, Søren Ryge Petersen, Ole Skov Thomassen & Knud Gjørup (elektronisk databehandling) 1972: En sociologisk-statistisk undersøgelse af forholdet mellem vestjysk og rigsdansk i Skarrild. [Opgave i dialektologi ved Aarhus Universitet].
- Bailey, Charles-James 1973: *Variation and Linguistic Theory*. Arlington: Center for Applied Linguistics.
- Bailey, Charles-James 1996: *Essays on Time-Based Linguistic Analyses*. Oxford: Clarendon Press.
- Basbøll, Hans 1989: Dansk talesprog, systembeskrivelser. Dansk fonologi i de sidste femogtyve år. Holmberg, Bente, Britta Olrik Frederiksen & Hanne Ruus (red.). *Forskningsprofiler udgivet af Selskab for Nordisk Filologi*. København: Gyldendal. 91–134.
- Basbøll, Hans 2005: *The Phonology of Danish*. Oxford: Oxford University Press.
- Basbøll, Hans & Kjeld Kristensen 1974: Preliminary Work on Computer Testing of a Generative Phonology of Danish. *ARIPUC* 8. 216–226.
- Basbøll, Hans & Kjeld Kristensen 1975: Further Work on Computer Testing of a Generative Phonology of Danish. *ARIPUC* 9. 265–291.
- Basbøll, Hans & Kjeld Kristensen 1977: Computergenerering af lydskrevet dansk ud fra en quasiortografisk notation ved hjælp af generative fonologiske regler. *Proceedings of the NODALIDA 1977*. 13–19.
- Blom, Jan-Petter & John J. Gumperz 1972: Social meaning in linguistic structure: Code-switching in Norway. John J. Gumperz & Dell Hymes (eds.). *Directions in sociolinguistics*. New York: Holt, Rinehart and Winston. 407–434.
- Brink, Lars & Jørn Lund 1974: *Udtaleforskelle i Danmark. Aldersbestemte – geografiske – sociale*. København: Gjellerup.
- Brink, Lars & Jørn Lund 1975: *Dansk Rigsmål. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København* 1–2. København: Gyldendal.
- Brink, Lars, Jørn Lund, Steffen Heger & Jens Normann Jørgensen 1991: *Den Store Danske Udtaleordbog*. København: Munksgaard.
- Chomsky, Noam & Morris Halle 1968: *The Sound Pattern of English*. New York: Harper & Row.
- Ejskjær, Inger 1964: Regionalsprog og lokalt vestjysk regionaldansk. *Dialektstudier* 1. 7–50.
- Geist, Hanne Louise & Mogens Baumann Larsen 1974: Lokalsprog og regionalsprog på Bornholm. *Dialektstudier* 3. 137–168.
- Giles, Howard 1973. Accent Mobility: A model and some data. *Anthropological Linguistics* 15. 87–105.

- Giles, Howard 1984: The Dynamics of Speech Accommodation. *International Journal of the Sociology of Language* 46. 5–32.
- Gregersen, Frans 2009: The Data and Design of the LANCHART Study. *Acta Linguistica Hafniensia* 41. 3–29.
- Gregersen, Frans 2023: Nordisk sociolingvistik's historie, nutid og mulige fremtid – med hovedvægten på Sverige og Danmark. Natalia Ganuza, David Håkansson, Björn Melander & Mats Thelander (red.) *Variationslingvistik i Norden – språkförändringsprocesser i dagens samhälle: Ett symposium till minne av Bengt Nordberg Uppsala den 31 mars och 1 april 2022*. [Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk. Bind 104: 11–37]. Uppsala: Uppsala universitet.
- Gregersen, Frans & Tore Kristiansen 2015 (red.): *Hvad ved vi nu? Om Danske Talesprog*. <https://dgcss.hum.ku.dk/online-ressourcer/hvad-ved-vi-nu-om-danske-talesprog/2015/> Tilgået 3.12. 2025.
- Gregersen, Frans & Inge Lise Pedersen (eds.) 1991: *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics* 1–2. [Institut for dansk Dialektforsknings publikationer. Serie A nr. 30]. København: C. A. Reitzel.
- Gudiksen, Asgerd, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer & Iben Stampe Sletten (red.) 2009: *Dialektforskning i 100 år*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Horn, Greta 2025: *Den unga skånskan. Dialektal variation och platsanknytning hos gymnasieungdomar i nordvästra Skåne*. Akademisk avhandling för filosofie doktorexamen i nordiska språk. [Göteborgstudier i nordisk språkvetenskap 48]. Göteborg: Göteborg universitet.
- Jørgensen, Jens Normann 1983a: Variationsbredden hos dialekttalende. Elisabeth Hansen & Jørn Lund (red.) *Skolen, Samfundet og Dialekten. 11 afhandlinger om elevers, læreres og forældres sprog og sprogsyn – belyst ud fra undersøgelser af forholdet mellem skole og dialekt i Hirtshals kommune*. Frederikshavn: Dafolo. 197–225.
- Jørgensen, Jens Normann 1983b. Dialektens stilling og variationsbredden hos dialekttalende i Hirtshals Kommune. *Rapport fra konferencen om dialektens betydning for skoleforløbet den 5.–9. september 1983*. København: Institut for dansk sprog og litteratur, Danmarks Lærerhøjskole. 55–61.
- Jørgensen, Jens Normann 2010: *Languaging. Nine years of poly-lingual development of young Turkish-Danish grade school students*. Volume 1. [Copenhagen Studies in Bilingualism. The Køge Series. Vol 15]. University of Copenhagen, Faculty of Humanities.

- Jørgensen, Jens Normann & Kjeld Kristensen 1991: Stød i moderne (syd)sjællandsk talesprog. *Danske Folkemål* 33. 135–145.
- Jørgensen, Jens Normann & Kjeld Kristensen 1994: *Moderne sjællandsk. En undersøgelse af unge sjællænderes talesprog*. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Jørgensen, Jens Normann & Kjeld Kristensen 1995: On boundaries in linguistic continua. *Language Variation and Change* 7. 153–168.
- Jørgensen, Jens Normann & Kjeld Kristensen 2014: En længdeundersøgelse af småordsstød hos sjællændere i 1980'erne og 20 år senere. *Danske Folkemål* 14. 4–28.
- Kammacher, Louise, Andreas Stæhr & Jens Normann Jørgensen 2011: Attitudinal and sociostructural factors and their role in dialect change: Testing a model of subjective factors. *Language Variation and Change* 23. 87–104.
- Kjær, Iver & Mogens Baumann Larsen 1974: ”Åh, jeg hoboede”. Danskamerikansk og en dansk-amerikaner. *Mål & Mæle* 1(3). 24–27.
- Kristensen, Kjeld 1975: Køn og sprog. *Mål & Mæle* 4. 2. årgang. 14–18.
- Kristensen, Kjeld 1977: Variationen i vestjysk stationsbymål. En kvantitativ sociolingvistisk dialektundersøgelse i Vinderup, Ringkøbing amt. *Dialektstudier* 4, bind 1, 1. halvbind. 29–109.
- Kristensen, Kjeld 1979a: Kvantitative blandingsprogsstudier. *Dialektstudier* 4, bind 1, 2. halvbind. 161–236.
- Kristensen, Kjeld 1979b: Stødforholdene i jysk i substantiveringer af præfigerede og sammensatte verber. *Dialektstudier* 4, bind 1, 2. halvbind. 237–309.
- Kristensen, Kjeld 1980: Situationsafhængig sprogbrug hos vestjyske skoleelever. *Danske Folkemaal* 22(2). 29–124.
- Kristensen, Kjeld 1983: Om undersøgelsens metode og om regionalsprog. Kommentarer til Jens Normann Jørgensen. *Rapport fra konferencen om dialektens betydning for skoleforløbet den 5.–9. september 1983*. København: Institut for dansk sprog og litteratur, Danmarks Lærerhøjskole. 63–71.
- Kristensen, Kjeld 1986: *Dansk for svenskere* [Under medvirken af Lars Brink]. København: Gleerups forlag.
- Kristensen, Kjeld 2015: ”...som gode kammerater, i arbejde og i leg”. Erindringer om Skive Drengekor i 1950'erne. *Skivebogen: historisk årbog for Skive og omegn, udgivet af Historisk Samfund for Skive og omegn* 106. 89–98.
- Kristensen, Kjeld, Else Bojsen & Pernille Folkmann 2010: *Svensk-dansk ordbog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & JP/Politikens Forlagshus A/S.

- Kristensen, Kjeld & Jens Normann Jørgensen 1989: Stød i småord i sjællandsk før og nu. *Danske Folkemål* 31. 103–118.
- Kristensen, Kjeld & Jens Normann Jørgensen 1996: Variationen i moderne sjællandsk – dialekt, regionalsprog eller rigsmål? *Årsberetning 1994–1995*. Selskab for Nordisk Filologi. Københavns Universitet. 113–127.
- Kristensen, Kjeld & Stig Örjan Ohlsson 1980: Mixed-language homogeneity analysis. *Studia Linguistica* 24(2). 141–167.
- Kristensen, Kjeld & Mats Thelander 1984: On Dialect Levelling in Denmark and Sweden. *Folia Linguistica* 18(1–2). 223–246.
- Kristensen, Kjeld & Malene Monka 2018: Intraindividuel sprogbrug i Vinderup. Christina Fogtmann, Marie Maegaard, Martha Sif Karrebæk, Nicolai Pharaos, Pia Quist, Tanya Karoli Christensen & Torben Juel Jensen (red.). *Dansk til det 21. århundrede – sprog og samfund*. København: U Press. 207–222.
- Kristiansen, Tore 1991: *Sproglige normidealer på Næstvedegnen. Kvantitative sprogholdningsstudier*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Kristiansen, Tore 1992: Har regionalsprog en fremtid i Danmark? *Danske Folkemål* 34. 203–247.
- Kristiansen, Tore 1997: Sprogbrug og sprogholdninger. Kommentarer og sammenligninger i anledning af Moderne Sjællandsk. *Danske Folkemål* 39. 3–30.
- Kristiansen, Tore & Jens Normann Jørgensen 2005: Subjective factors in dialect convergence and divergence. Peter Auer, Frans Hinskens & Paul Kerswill (eds.). *Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. 287–302.
- København Universitets årbog 1977, 1978*, hentet fra:
<https://tidsskrift.dk/kuaarbog/issue/archive>. Tilgået 22.5. 2025.
- Labov, William 1984: Field Methods of the Project on Linguistic Change and Variation. John Baugh & Joel Sherzer (eds.). *Language in Use: Readings in Sociolinguistics*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 28–53.
- Larsson, Kent 1977: Om arrangerade inspelningssituationer. [Rapport nr. 50 fra FUMS]. Uppsala: Uppsala Universitet, Forskningskommitten i Uppsala för Modern Svenska.
- Lund, Jørn 1977: Regionalsprogsstudier. *Danske studier 1977*. 62–82.
- Monka, Malene 2013: Sted og sprogforandring – en undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev. *Danske Talesprog* 13.

- Monka, Malene 2020: Southern Jutland. Language Ideology as a means to slow down Standardization. Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (eds.). *Standardization as sociolinguistic change: A transversal study of three traditional dialect areas*. [Routledge Studies in Language Change]. London: Routledge. 70–118.
- Møller, Janus Spindler 2009: *Poly-lingual interaction across childhood, youth and adulthood*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Nielsen, Bent Juel & Magda Nyberg 1988: Talesprogsvariationen i Odder Kommune. En foreløbig rapport. *Danske Folkemål* 30. 31–87.
- Nielsen, Bent Juel & Magda Nyberg 1989: Talesprogsvariationen i Odder Kommune. En foreløbig rapport II. Yngre rigsmålstræk. *Danske Folkemål* 31. 119–153.
- Nielsen, Bent Juel & Magda Nyberg 1992: Talesprogsvariationen i Odder Kommune. I. Lokalsprog og rigsmål i sociolingvistisk belysning. *Danske Folkemål* 34. 45–201.
- Nielsen, Bent Juel & Magda Nyberg 1993: Talesprogsvariationen i Odder Kommune. II. Yngre og ældre rigsmålsformer i sociolingvistisk belysning. *Danske Folkemål* 35. 249–348.
- Nordberg, Bengt 1969: *The Urban Dialect of Eskilstuna: Methods and Problems*. Uppsala.
- Ohlsson, Stig-Örjan 1978a: *Skånes språkliga försvenskning 1*. [Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A nr. 30]. Lund: Walter Ekstrand Bokförlag.
- Ohlsson, Stig-Örjan 1978b: *Skånes språkliga försvenskning 2*. [Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A nr. 31]. Lund: Walter Ekstrand Bokförlag.
- Pedersen, Inge Lise 1985: Dialektudtynding på Fyn. Et forsøg med implikationsanalyse. *Danske Folkemål* 27. 83–102. [Genoptrykt i Inge Lise Pedersen (2009). *Fra folkemål til multietnolekt*. Oslo: Novus. 310–322].
- Pedersen, Inge Lise 1996: Dialektforskningen i Danmark med særligt henblik på forholdet mellem strukturalisme og sociolingvistik. Carol Henriksen, Even Hovdhaugen, Fred Karlsson & Bengt Sigurd (eds.) *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland and Sweden*. Oslo: Novus. 237–271. [Genoptrykt i Inge Lise Pedersen (2009). *Fra folkemål til multietnolekt*. Oslo: Novus. 84–112].
- Schøning, Signe & Inge Lise Pedersen 2007: What happens at the end of the dialect–standard continuum? [Presentation at ICLaVE 4. Cyprus].
- Schøning, Signe & Inge Lise Pedersen 2009: Vinderup in real time – a showcase of dialect levelling. Monique Dufresne, Fernande Dupuis & Etleve Vocaj (eds.).

- Historical Linguistics 2007: Selected papers from the 18th International Conference on Historical Linguistics, Montreal, 6–11 August 2007*. Amsterdam: John Benjamins. 233–244.
- Thelander, Mats 1979: *Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida Burträsktala*. [Studia philologiae Scandinavicae Upsaliensia. vol. 14]. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Trap-Jensen, Lars 2025: Kjeld Kristensen (1943–2025). Mindeord. LEDA-Nyt 80. 8–10.
- Trudgill, Peter. 1974. *The social differentiation of English in Norwich*. Cambridge: CUP.
- Årsskrift for Rungsted statsskole 1976, 1990*. Danskernes historie online. Tilgået 24.5.2025
- Årsskrift for Struer statsgymnasium 1960, 1962, 1963*. Danskernes historie online. Tilgået 24.5.2025.

Frans Gregersen	Tore Kristiansen	Malene Monka
Professor emeritus, dr.phil.	Professor emeritus, lic.phil.	Lektor, ph.d.
fg@hum.ku.dk	tk@hum.ku.dk	monka@hum.ku.dk

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet